

Mehmed Uzun

Dicle'nin Sürgünleri

Dicle'nin Sesi - II

Türkçesi: Muhsin Kızılkaya

Roman

ŞEVBUHÊRK V

Yıldız

SESİM, DENG BÊJ BIRO'NUN, YANİ UNUTULANLARIN SESİ, bu gece de sizinle olacak; siz istediniz, ben de anlatacağım; o halde kandili yakın ve bu geceki meclisimizde, yeni olayları ve haberleri, yeni dönemleri ve anları, yeni yeni seslerle size ulaştıracak olan anlatacağım olaylardan, vereceğim haberlerden dolayı çokça hüzünlü olacak sesime kulak verin. Bir önceki meclisimizde, güzel endamlı ama kötü talihli, hayatımın ortalarında bana rastlayan ve o andan itibaren herkese yol gösterdiği gibi bana da yol gösteren sabah yıldızına benzeyen yıldızıma, Keldani kızı Ester'e getirmiştik sözü.

Aziz dinleyiciler, elbette insan istediği zaman bazı olaylardan bahseder, bazı hikâyeler anlatabilir, fakat o olay ve hikâyeler evlerden irak kötü şeylerse, onları her zaman her yerde dillendirmek kolay değildir. Tedirgin sesleri, kötü olayların içinde kaybolmuş biçare sesleri anlatmak da hiç kolay değildir. Kötü olayların kurbanı olmuş sevgiliyi anlatabilmek ise zordan da öte bir şeydir. Sözün ve anlatının zorluğu sadece bu kadarla kalmaz, bugün kim artık kötü olayları duymak, yitik seslere kulak vermek ve sadece bir insanın sevgilisi olmuş, gözlerden uzak düşmüş sevgilinin başına gelenleri dinlemek ister ki? Bunları duymaya kimin zamanı var, zamanı olsa bile kimin dinlemeye gücü var,

gücü olsa bile kim, bugün olup bitenler yerine, bugünün zevk ve sefası, tantana ve gürültüsü yerine, dünün artık yüreklerden, hafızalardan ve ruhlardan uzaklaşmış ve kayboluşun dalgaları arasında, bir daha dönmek üzere gitmiş sesleri duymak ister ki? Ve beni hep gölgem gibi takip eden bir başka zorluk ise şudur; insan, nasıl, hangi biçimde, hangi seslerle dünün seslerini bugünün seslerine dönüştürebilir; dünün seslerinden yeniden yaşayan insanlar yaratabilir ve insanın ruhunda, beyninde ve yüreğinde onlar için, küçük ama sıcak bir mekân açabilir? Her defasında siz kandili söndürüp gittikten sonra ve her defasında siz tekrar kandili yakıp dünün seslerini size ulaştırarak yaralı Büro'nun sesine kulak kesilmeden önce, dudaklarımın arasında sigaram, elim kâh yaralarımın, kâh Melek Tavus işlemeli kolyemin üstünde, şunu düşündüm durdum; ne, nasıl, hangi yolla?!

Ester... Son meclisimizde sözü Ester'e getirmiştik ve siz evlerinize, çoluk çocuğunuza, sevgili ve aşklarınıza döndükten sonra, ben de sevgilime gittim, sevgilimi ilk defa kanlar içinde bulduğum ve son defa onu kanlar içinde kucakladığım ve kapalı gözlerinden, berrak alından, sarı saçlarından öptüğüm yerlere. Evet oldukça basit olan ortak hayatımız kanla başladı ve kanla son buldu. Kötü kaderimizde yazılı olan şuydu, sadece şu; kader insandan ve insanlıktan uzak bir yerde, bir hawar çılgılığıyla hayatımızı örmeye başladı ve gurbetten de gurbet, ülkeden çok uzak bir yerde, gaddar bir hançerin ölüm darbeleriyle aynı hayatımızı yıktı ve şimdi de, nehrimizin kıyılarında, ölüm iniltileri eşliğinde, geri kalanını yok ediyor.

Geçen meclisimizde sözü Ester'e getirip meclisi kapattıktan, kandili söndürüp sizler evlerinize döndükten sonra ben de yatağımın içinde, kör gözümde yaman bir sızıyla, yaralarım depresmiş bir halde, yorgun argın, birkaç yudum su içip ağzıma birkaç kuru üzüm tanesi attıktan sonra kaderimi, hayatımı, hayatımın ayrıntılarını ve onun üstünde yükseldiği temeli, yani Dicle'yi düşündüm; Dicle, hayatımın sebebi, yok oluşumun şa-

hidi. Hayatım, benim bildiğim kadarıyla veya şöyle söyleyeyim, hatırladığım kadarıyla, Dicle'nin kıyılarında başladı ve şimdi de yeniden yaşanan bütün o olaylar, işitilen sesler, hayatıma giren isimler, girdiğim ilişkiler, gezdiğim yerler, ulaştığım diyarlar, geçirdiğim dönemler, atlattığım devir ve devranlardan sonra tekrar Dicle'nin kenarında son buluyor. Şimdi artık yaşamamın sebebi diyebileceğim dilimi, Dicle kenarında öğrendim, bu dilin töre ve gelenekleriyle büyüdüm ve buralarda feleğin çarkının nasıl döndüğünü, hayatın karmaşık oyunlarını anlamaya başladım. Dicle; kuzeyi dağlar ve yaylalar, doğusu Cudi, Herekol, Hakkari ve Zagros dağları, batısı bereketli ovalar, güneyi kum ve çöller ülkesi. Kıtık ve tufan zamanlarında, gaddar ve kanlı bir tarihte hayatın kaynağı, yukarıdan aşağıya, kıvrılarak, kimi yerlerde nazlı nazlı, kimi yerlerde çığlık çığlığa... Ve insanlar, milletler, topluluklar, kavimler, gidiş gelişler, göçler ve kervanlar, düğün dernekler, ölümler ve matemler. Ve hayatım, kah burada, kah orada, bir mekândan başka bir mekâna, ülke ülke, nehir nehir, deniz deniz, fakat her yerde o, Dicle; Batı ülkelerindeki dağınık yoksul hayatımda, her zaman yüzüm Dicle'ye, sabah güneşine dönük, seher vakti ve akşamüzeri yüzlerini güneşe çevirip içlerinden geçenleri ona mırıldanan bağı yanık Yezidi atalarım gibi.

Her yerde, Dicle kıyılarında yetişen kırmızı, beyaz ve kara dutların tadı, her ülkede güllerinin, zambak, nergis ve reyhanlarının kokusu, karşıma çıkan her suda, dalgalarının üstünde yansıyan Dicle ışığının şavkı. Her yerde, hatta İstanbul zindanlarında bile, koyak ve vadilerde yaşayan Yezidilerin kavilleri, ova ve yaylalarda yaşayan Müslümanların türküleri, mağaraları dini mesken tutan Ermeni, Asuri, Süryani, Keldani, Nasturi ve Yakubilerin ilahileri, kentli Yahudilerin Tevrat meselleri; her daim ses, geceyarılarının yanık sesli dengbêjleri,* seher vakitleri sesleri daha

* Dengbêj: Meclislerde türkü söyleyen, hikâye, destan, efsane anlatan, toplumsal hafızayı, belleklerindeki sözle diri tutan ses sanatçısı. (ç.n.)

bir güzel çıkan *feqîr*'ler,* sesleri akşamüzeri duyulan papaz ve hahamlar... Haftalarca süren düğün derneklerin, aylarca güneşte bekleyip ürün veren tarla ve harmanların, yıllarca süren kavgâ ve savaşıların, atalardan yadigâr kalan av merasimlerinin sesleri.

Çocukken, akşamüzerleri altında sere serpe uzandığım o dut ağacı, ilk gençliğimde içinde ateş yaktığım o mağaralar, kelama dair hikâyemin başlarında çıkıp da yaktığım acemi türkülerimi sade bir sesle söylediğim o dağ dorukları, her bahar derlediğim o laleler, ilkbaharlarda kokusuna doymadığım o Muhammedi gülleri, hepsi, nereye gidersem gideyim hiç terk etmediler beni. Apê Xelef; onun koyun ve keçileri, kuzu ve oğlakları, akşamüzerlerinin süt sağma zamanı, *bêrîvan*'lar,** süt ve koyun memeleri. O eğlenceli zamanlarda çıktığım geziler ve ben, yer yer sözle, yer yer makamla, yer yer de kavalının sesi yankılanan çobanın yanında. Dudaklarımdan darmadağın dökülen sözler, birbirine eklenen sözler, daha sonraları ruhumu ve yüreğimi terbiye eden, önüme yeni kapılar açan sözler, beni hiçbir zaman terk etmeyen o kelimeler... Her çeşit faciaya, devir ve devranlara, savaş ve kavgalara, gurbet ellerin zalim dalgalarına kafa tutan o kelam, o avaz, o yankılar, hep bana sahip çıktılar, hep hayatımın esas sesleri haline gelip bana yol gösterdiler. Savaş, kavgâ ve sürgün dalgaları da dahil olmak üzere, üzerime gelen her türlü dalgadan sonra hep bana geri dönen, hep hayatımın esas sesleri olan, hep bana yol gösteren sesler, mekânlar, yankılar ve sözler. Hep değişen, kimi zaman kapkaranlık, kimi zaman berrak, kimi zaman aşağılara doğru hışımla, kimi zaman yukarılara doğru güçlkle akıp giden hayatın dalgaları, ama her zaman her yerde bütün o dalgaların içindeki o ölümsüz sesler.

Bahar, yeşeren yaprakların, başkaldıran dalgaların, taşan sellerin ve coşan yeşilliğin zamanı; dut yaprakları, yemyeşil, güm-

* Feqîr: Yazidi inanışında, pir, şeyh ve qewaldan sonra gelen bir dini mertebeye. Dini inancı halk arasında yaygınlaştırmakla görevli kimse. (ç.n.)

** Bêrîvan: Süt sağan kadın veya kız. (ç.n.)

rah, ölümsüz, güçlü, şen şakrak; badem çiçekleri, bembeyaz, ufacık, nazlı; nar çiçekleri, kıpkırmızı, sapsarı, yemyeşil, ölümsüz sevgilinin dudakları misali... Yapraklardan oluşan rengârenk taşlar, kız saçlarını süsleyen taşlar, Dicle'nin dalgalarına kapılıp aşağı ülkelere giden taşlar, hayata dair bütün güzel isteklerin timsali olarak benimle birlikte yastıklara yayılan ve yanı başımda, gelecek günlere dair kurduğum hayal ve gördüğüm düşlere şahitlik yapan taşlar. Bütün çocukları kendi çocuk ve torunları sayan, her şart altında söz dolu torbalarının ağzını büyük bir cömertlikle bana açıp ders ve tecrübe dağıtan o yaşlı adamlar ve kadınlar. Taslarını dolduran kuru üzüm, incir ve bademler; oturup kalkmayı, yani hayatı öğretmedeki o sebat ve sıcaklıkları, uzun bir ömrün sükûnet ve ağırbaşlılığı, ölümsüz bir yankı gibi hiçbir zaman beni terk etmeyen yüzyıllık masal ve anlatıları, hepsi şimdi yüreğimin ve ruhumun en derin yerlerinde saklı. Değirmende öğütülen unun, sacda pişen ekmeğin, kızların elinde mayalanan sütün, yayla göçerlerinin getirdiği balın tadı, her yerde, her zaman, hep damağımda kaldı. Cirit attığım o nehir boyları, yanında soluklandığım veya tırmandığım o kaya ve dağ dorukları, balık tutmak için ağ attığım nehir göletleri, gidip dengbêjlerine kulak verdiğim o köyler...

Yani Dicle, başlangıcımın ve şimdi de sonumun nehri, uzun bir hayattan sonra bütün bu anlattıklarımın dair sevdanın yüreğime düştüğü ilk mekân. Tuhaf hayat, hiç kimsenin dolambaçlı yollarına tam akıl erdiremediği esrarlı hayat. Sır ve sihir dolu hayat, her şeyin sonunun geldiğini sandığın bir anda tekrar başladığı yere dönen hayat.

Size benzeyen kadir bilen adamlar, beni yaralı ve ölüm döşeğindeyken Şam'dan alıp kadim evime, çocukluğumun yurdu Cizre'ye getirince, o kadir bilen adamlardan ne istedim biliyor musunuz? Kuşkusuz tahmin edersiniz; onlardan Cizre'nin kuru üzüm, incir, ceviz ve bademlerini, sac ekmeğini ve otlu peynirini, yayla balını ve nehir kenarındaki üzüm bağlarından da-

mıtlmış pekmezini getirmelerini; yine onlardan kollarımdan tutup beni nehir kenarındaki kayaların, arkların arasına götürmelerini; Mir'in kasrını, Birca Belek'i, Medresa Sor'u, Melayê Cizîrî'nin türbesini, Mem û Zîn'in mezarını, çarşı ve pazarları, kentin han ve hamamlarını, yaratıcılığın ilk duygusunu, Dicle anlatısını, aşk ve hüznün şarkılarının ilk kıvılcımlarını yüreğime düşüren bütün o yerleri gezdirmelerini istedim. Acaba, hayatın membasında başlangıçla son arasında değişen bir şey var mıydı? Bunu merak ediyordum. Size diyebilirim ki, Cizîra Botan da, tıpkı benim gibi takattan düşmüş ve ölmek üzeredir; kalenin duvarları yıkılmış, Birca Belek'in beyaz taşları yerlerinden oynamış, Medresa Sor ihtişamını yitirmiş, Mem û Zîn'in mezarında dengbêjlerin yerine baykuşlar tünemiş, Melayê Cizîrî'nin türbesine ağır bir rutubet kokusu sinmiş, hanlar boşalmış, sokaklar susmuş, pazarlar sahipsiz kalmış. Artık ne mirler, ne şehzadeler, ne beyleri ve onların didişmeleri, ne ağa ve şeyhlere düzülen övgüler, ne çocukluğumun yaşlıları, ne de dengbêjlerim kalmış. Zaman, zamanın girdapları arasında kopan tufan, zamanın koyunda saklı boran her şeyi önüne katmış, silmiş süpürmüş. Ne bir ses kalmış, ne de seda.

Kuşkusuz, bütün o yitik ses ve duyguların bileşimi olan ve artık o seslerin ardına düşerek son yolculuğa çıkmaya hazırlanan sesim ve duygularım hariç.

Onun için aziz dinleyiciler, her şeyden geriye sadece bu gece dinlediğiniz kelam kaldı, bütün istek ve arzular, kavga ve gü-rültüler, savaş ve çarpışmalar, uğraş ve mücadeleler kayboldu, sadece kelam, bütün bunların ders ve tecrübeleriyle örülmüş, bütün güç ve ordulardan daha kuvvetli olan yaratıcı güce ait kelam, hiç kaybolmayacak olan kelam kaldı geriye. Kadir bilen gençler, onun için, su ve kuru üzüm dolu taslarımı, bal kasemi, tütün tabakamı, çakmağımı ve küllüğümü önüme sürün, kandilin ışığını biraz daha açın, derlenip toparlanın, sesinizi kesin, kulaklarınızın pasını silin ve yüreğinizin kapılarını ardına kadar kelamın büyümesine açın.